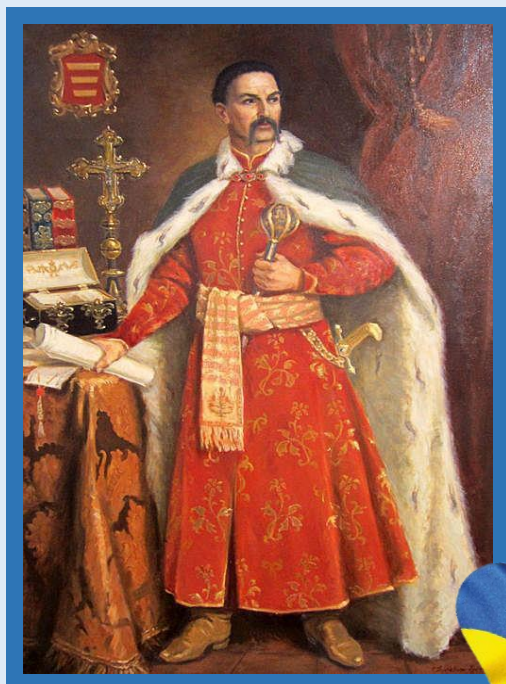

З Україною в серці

*Великий
державотворець
Пилип Орлик*

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ СПИСОК

До 350-річчя від дня народження українського державного і військового діяча, дипломата, Гетьмана Війська Запорозького, поета, публіциста.

Запоріжжя
2022

Народився майбутній політик 11(21) жовтня 1672 у Косуті (Білорусь) в сім'ї родовитої литовської шляхти чеського походження. Високий рівень освіченості Пилип Орлик здобув у єзуїтському колегіумі у Вільні, пізніше вступив до Київській Колегії, яку закінчив у 1694 році. Навчався відмінно, проявляв талант ораторства і поезії, цікавився філософією і літературою, добре володів українською, польською, церковнослов'янською, болгарською, сербською, латинською, італійською, німецькою, шведською, французькою, російською, старогрецькою, новогрецькою і турецькою мовами.

Завдяки протекції відомого церковно-політичного діяча, філософа та письменника Стефана Яворського в 1693-му році Пилип став до служби консисторським писарем при Київській митрополії. Завдяки наполегливій праці Орлик зумів здобути собі пошану серед вищих кіл суспільства. 1698 р. Орлик став кафедральним писарем Київської митрополії. Того ж року одружився. Його обраницею стала Анна, донька полтавського полковника Павла Герцика. Завдяки цьому шлюбу, Пилип ще ближче наблизився до козацької старшини. А коли в молодій родині народився первісток, хрещеним батьком запросили гетьмана Івана Мазепу.

1700 р. став писарем Генеральної військової канцелярії, 1706 р. - генеральним писарем. Входячи до найближчого оточення Івана Мазепи, Орлик належав до числа його повірених («конфідентів»), виконував обов'язки особистого секретаря. Через його руки проходило таємне листування гетьмана з Карлом XII, польським королем Станіславом Лещинським, польськими магнатами та російськими можновладцями.

Восени 1707 року Мазепа довірив Орлику свої плани щодо повстання проти Московського царства, й про укладання союзу зі шведами. Той в усьому підтримав гетьмана й зайнявся активною пропагандою й дипломатією серед козаків в Криму, Туреччині та Польщі. Завдяки своїм умінням йому вдалося залучити чимало людей на сторону Гетьмана.

Після поразки шведсько-українських військ під Полтавою Орлик зберіг вірність опальному Мазепі. Вони відступили на турецьку територію в Бендери (місто в Молдові). Ця поразка, окрім розгрому армії, стала справжньою катастрофою українських національно-визвольних змагань. Після смерті Мазепи (2 жовтня 1709-го) виникло цілком логічне запитання – що робити далі й хто стане намісником гетьмана.

Тоді в Україні Петро I назначив Івана Скоропадського на місце Мазепи. Емігранти ж на противагу обрали Пилипа Орлика, 5(16) квітня 1710 року він став гетьманом. Після елекції між новообраним гетьманом та старшиною було укладено політичну угоду, що окреслювала основні засади організації влади в козацькій державі - «Пакти й конституції прав і вольностей Війська Запорозького». Історичні обставини склалися так, що П. Орлик як Гетьман не міг зреалізувати та втілити у життя норми, викладені у цьому документі. Хоча упродовж чотирьох років – у 1710-1714 роках – ця «Конституція» була правовим документом, котрий визначав принципи державного життя у Правобережній Україні.

У своєму прагненні звільнити Гетьманщину від російського панування Орлик спирався на підтримку Швеції, Туреччини та Кримського ханства. 1711 року разом з кошовим Костем Гордієнком здійснив військовий похід запорожців та союзних татарських військ на Правобережну Україну, здобув Білу Церкву, дійшов до Фастова, але через зраду татар відступив до Бендер.

З 1714 року, після того, як Орликові не вдалося реалізувати свої плани визволення України, він разом з Герциком, Войнаровським, Мировичем переїжджає до Швеції, у 1720 році - до Австрії, пізніше - до Чехії.

З 1722 по 1734 рік живе у Греції в місті Салоніки. Коли в 1740 році розпочалося протистояння між Туреччиною і Росією, в гетьмана замаячила надія на відновлення українського протистояння. Але після укладення між обома країнами Білгородського миру його надії не справдилися.

Точна дата смерті невідома. Найімовірніше, помер у Яссах (Молдова) в 1742 році.

Література про життя та діяльність

- Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. – К. : Либідь, 1995. – С. 54-66.
2. 905145 63.3(4Укр)46 Б48 Бутенко В. І. Пилип Орлик // Бердута М. З. Історичні постаті. Гетьмани України / М. З. Бердута, В. І. Бутенко, О. М. Солошенко. – Х. : Основа, 2004. – С. 83-94.
 3. 888846.63.3(4Укр)46 В12 Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик // Важкий шлях : перша половина XVIII ст. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; упоряд. і авт. передмови В. М. Горобець. – К. : Україна, 2002. – С. 251-230.
 4. М148314 63.3(4Укр)4 В42 Дрожжин В. Пилип Орлик // Видатні постаті в історії України (IX-XIX ст.) : довід. вид./ В. І. Гусев, В. П. Дрожжин, Ю. О. Калінцев, О. Г. Сокирко, В. І. Червінський. - К.: Вища шк., 2002. - С.201-204.
 5. 828597 63.3(4Укр)45 В68 Ульяновський В. Пилип Орлик // Володарі гетьманської булави : історичні портрети / авт. передм. В. А. Смолій. – Київ : Варта, 1994. – С.418-497.
 6. 783389 63.3(4Укр)46 Г44 Хорунжий Ю. Пилип Орлик // Гетьмани України. – К., 1991. – С. 151-158.
 7. 821672 63.3(4Укр-4Зап)46 Г61 Голобуцький В. О. Запорозьке козацтво кінця XVII - початку XVIII століття. Гетьман Мазепа і запорожці. Гетьман Орлик. Олешківська Січ // Голобуцький В. О. Запорозьке козацтво. – К. : Вища шк., 1994. – С. 449-495.
 8. Ф79596 63.3(4Укр) Г96 Гусак С. В. Пилип Орлик (1672-1742) // Гусак С. В. Легендарні постаті України. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – С. 22-23.
 9. Ф85192.63.3(4Укр)46 Д59 "Договори і постанови..." = Договори и постановления : [до 300-річчя обрання Пилипа Орлика Гетьманом Війська Запорозького] / упоряд. О. Алфьоров. – К. : Темпора, 2010. – 152 с.
 10. Ф85629 У1 Д69 Пилип Орлик і його панегіричні поеми // Дорогого камінна сховище : антологія укр. поеми з часів Козацької держави, XVII-XVIII століть / передм., упоряд., ст., пер., прим., слов. античних і біблійних імен та назв В. О. Шевчука ; лат. тексти пер.: О. М. Циганок, М. С. Трофимук.- К. : Мистецтво. – 2017. – С. 173-184.
 11. 992790 94(477.64)"1648/179" 3-33 Глінська Л. Ф. Запорозьке козацтво та Конституція П.Орлика // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції, м. Запоріжжя, 2-4 жовтня 1997 р. / Культур. центр "Хортиця" [та ін. ; редкол.: П. С. Сохань (відп. ред.) та ін.]. Секція III, IV, V. – Запоріжжя : ТанDEM-У, 1997. – С. 125- 127.
 12. 814636 63.3(4Укр)46 И90 Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик // Історичні постаті України : історичні нариси / [упоряд. та автор вступ. ст. О. В. Болдирев]. – Одеса : Маяк, 1993. – С. 337–382.
 13. 826320 63.3(4Укр)4 И90 Замлинський В. Пилип Орлик // Історія України в особах : IX- XVIII ст. / Кер. авт. В. Замлинський. – Київ : Україна, 1993. – С. 345-354.
 14. Ф71522 63.3(4Укр)46 И90 Чухліб Т. Пилип Орлик // Історія України в особах : Козаччина / [авт. кол. : В. М. Горобець (упоряд.), О. І. Гуржій, В. М. Матях та ін.]. – К. : Україна, 2000. – С. 193–202.
 15. 953157 63.3(4Укр)46 К56 Коваль Р. М. Отаман Орлик. – [К.] : Стікс, 2010. – 384 с.
 16. М157767 94(477)"1648/179" К62 Коляда І. А. Пилип Орлик / І. А. Коляда, С. Ю. Коляда, О. Ю. Кирієнко. – Х. : Бібколектор, 2019. – 128 с.
 17. 980418 67.1(0) К66 Кормич А. І. Конституція Пилипа Орлика // Кормич А. І. Історія вчень про державу і право : навч. посібник : у 2 ч. / А. І. Кормич / М-во освіти і науки України. – 4-те вид., доп. – К. : Правова єдність, Ред. юрид. видань : [Алерта], 2015. – С. 289-291.
 18. 985675 67.9(4Укр)300 К66 Корогод Г. І. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції : навч. посібник для внз / Г. І. Корогод, В. П. Грובה / М-во внутрішніх справ України, Харків. нац. ун-т внутрішніх справ України, Сумська філія. – 2-ге вид., доп. – Суми : Університет. книга, 2016. – 128 с.
 19. 850933 63.5 К82 Орлик П. Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорізького // Крисаченко В. С. Українознавство : хрестоматія-посібник : у 2 кн. / В. С. Крисаченко. Кн. 2. – К. : Либідь, 1997. – С. 187-205.

доля. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1956. – 80 с.

21. Ф81493 63.3(4Укр) М64 Мірошніченко Ю. Конституція Пилипа Орлика // Мірошніченко Ю. Р. Русь-Україна. Становлення державності / Юрій Мірошніченко, Сергій Удовік. Т. 1 : [З найдавніших часів до створення імперії]. – К. : Ваклер, 2011. – С. 597-601.
22. 846492.63.3(4Укр) Н35 Національні процеси в Україні: історія і сучасність : документи і матеріали : довідник : у 2 ч. / за ред. В. Ф. Панібудьласки. Ч. 1. – К. : Вища школа, 1997. – 584 с. – Із змісту: Причини відступництва І. Мазепи. З листа П. Орлика до Стефана Яворського (1721 р.). – С. 202-203; Конституція Пилипа Орлика. – С. 209-225; "Вивід прав України" Пилипа Орлика (1712 р.). – С. 225-230; Маніфест Пилипа Орлика до європейських урядів, 4 квітня 1712 року. – С. 231-233.
23. 921160 63.3(4Укр) П12 Павленко С. Соратники та прибічники гетьмана : найближчі довірники : Орлик Пилип Степанович // Павленко С. О. Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники / С. О. Павленко. – К. : ВД "Києво-Могилян.акад.", 2005. – С. 58-61.
24. 908892 930.85(477) П78 Орлик Пилип // Провідники духовності в Україні / за ред. І. Ф. Кураса. – К. : Вища шк., 2003. – С.76-78.
25. М146753 63.3(4Укр)46 Р49 Різниченко В. Пилип Орлик - гетьман України. Великий мазепинець Григор Орлик : іст. оповіді / В. Різниченко / [І. Борщак]. – К. : Укр. письменник, 1996. – 302 с.
26. Бр 63.3(4Укр)46 Р49 Різниченко В. Пилип Орлик. Гетьман-емігрант : його життя й діяльність. – Репр. відтворення вид. 1918 р. – К. : Поліграфіс, 1991. – 48 с.
27. 942598 63.3(4Укр)46 Р33 Реєнт О. П. Пилип Степанович Орлик // Реєнт О. П. Усі гетьмани України : Легенди. Міфи. Біографії / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. – Х. : Фоліо, 2007. – С. 297-320.
28. Ф83745 63.3(4Укр)46 Р39 Рендюк Т. Г. Пилип Орлик: молдовські та румунські шляхи. – Чернівці : Букрек, 2013. – 240 с.
29. 1020058 94(477) С81 Семака Л. Пилип Орлик // Сто найвідоміших українців / [авт.: М. Гнатюк та ін.]. – К. ; М. : Орфей : Вече, 2002. – С. 141-146.
30. 913978 63.3(4Укр)44 С91 Сушинський Б. І. Пилип Орлик // Сушинський Б. І. Козацькі вожді України: Історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX століть : Історичні есе : у 2 томах. – 2-е вид., доп. – Одеса : ВМВ, 2004. – Т. 2. – С. 251-259.
31. 999325 94(477)"164/179" Т14 Таїрова-Яковлева Т. Пилип Орлик // Таїрова-Яковлева Т. Г. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність / пер. з рос. Наталії Єгоровець. – Вид. 2-ге. – К. : КЛЮ, 2019. – С. 337-363.
32. 929058 94(477) У74 Пилип Орлик // Усі видатні постаті історії України : (за шкільною програмою) / [Остапенко П. В.]. – Х. : Торсінг плюс, 2006. – С. 139-147.
33. 966602 63.3(4Укр) Х94 Хроніка 2000 : укр. культурологічний альманах / авт. ідеї та проект А. В. Толстоухов ; редкол. : Юрій Буряк (гол. ред.) [та ін.]. Вип. 1 (91), 2012 : Україна - Білорусь, Кн. 2. – К. : Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2012. – 448 с. – Із змісту: Чухліб Т. Білоруське коріння гетьмана Пилипа Орлика. – С. 79-82; Апанович О. Гетьман України емігрант Пилип Орлик. – С. 83-132.
34. 1019673 94(477)"1700/1721" Ч-96 Чухліб Т. Політика гетьмана Пилипа Орлика у світлі подій Північної війни // Булава проти скіпетра. Україна у Великій Північній війні, 1700-1721 років / Тарас Чухліб. – К. : АРІЙ, 2019. – С. 235-252.
35. 914971 63.3(4Укр)46 Ч-96 Чухліб Т. Останній володар булави на Правобережній Україні (Пилип Орлик. 1710-1713) // Чухліб Т. В. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663-1713). – К. : Києво-Могилянська Академія, 2004. – С. 245-260.
36. 942897 63.3(4Укр)46 Ч-96 Чухліб Т. Пилип Орлик. – К. : [б. в.], 2008. – 64 с.
37. Ф82719 63.3(4Укр)46 Ч-96 Чухліб Т. В. Пилип Орлик (1672–1742 рр) // Чухліб Т. В. Гетьмани України-Русі. – Донецьк : БАО, 2012. – С. 252-268.
38. 867032 94(477) Ш26 Шаров І. Пилип Орлик // Шаров І. Ф. 100 видатних імен України / І. Ф. Шаров. – К. : Альтернативи, 1999. – С. 293-297.

* * *

сусп-во. – 2010. – № 5. – С. 8-68.

40. Вовк О. До питання створення і історичної долі Конституції Пилипа Орлика // Наука і сусп-во. – 2019. – № 5-6. – С. 24-27.
41. Гончарук П. Провісник української конституційної державності (До 335-річчя від дня народження Пилипа Орлика) // Київська старовина. – 2007. – № 6. – С. 11-29.
42. Губань Р. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) // Юридичний журнал. – 2009. – № 11. – С. 134-136.
43. Домбровський І. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) // Юридичний журнал. – 2009. – № 4. – С. 103-105.
44. Журбелюк Г. Орликова Конституція і вияви ментальності українства (До 300-ї річниці першої української Конституції) // Київська старовина. – 2009. – № 3. – С. 38-49.
45. Зубко І. В. Екстраполяція правових поглядів П. Орлика в умовах державо- і правотворчого процесу в Україні // Влада. Людина. Закон. – 2005. – № 10. – С. 61-63.
46. Кампо В. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) // Юридичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 108-110.
47. Коляда І. "... Я один зложив найбільшу частину договору..." : (до 300-річчя "Pakta et Constitutiones legum libertatumge Exercitus Zaporoviensis" гетьмана П. Орлика) // Історія в школі. – 2010. – № 3. – С. 12-20.
48. Кравцевич-Рожнецький В. Орлик, син Орлика (Григорій Орлик, Пилип Орлик) // Хортиця. – 2007. – № 5. – С. 83-90.
49. Кресін О. В. "Пакти й Конституції законів і вольностей Запорізького війська..." 1710 р.: (Обставини появи, джерела та характер конституції П. Орлика) // Український історичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 192-203.
50. Матях В. М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 116-131.
51. Мельник Л. Г. Українсько-турецькі взаємовідносини і політичні проекти Пилипа Орлика // Український історичний журнал. – 1997. – № 6. – С. 24-34.
52. Пасхвер О. Гетьман - емігрант : Пилип Орлик // Політика і культура. – 2001. – № 13. – С. 42-43.
53. Пилипчук П. П. Конституція Пилипа Орлика як національна ідея побудови демократичної держави // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 6. – С. 2-6.
54. Радько П. Вікові традиції українського народу : [до 300-річчя Конституції П. Орлика] // Київська старовина. – 2010. – № 2. – С. 62-70.
55. Рожнятовська О. «Я так її люблю, мою Україну ...» : до 330-річчя від дня народження П. С. Орлика (1672–1742) // Календар знамен. і пам'ятних дат. – 2002. – № 4. – С. 25-32.
56. Рудик П. А. Міркування щодо висвітлення деяких положень Конституції Пилипа Орлика // Часопис Київського ун-ту права. – 2010. – № 4. – С. 32-37.
57. Скрипнюк О. Конституція Пилипа Орлика 1710 року: основні правові і політичні ідеї та її історичне значення // Юридична Україна. – 2010. – № 12. – С. 4-10.
58. Соболев В. "Діаріуш" Пилипа Орлика як щоденник українсько-польського пограниччя // Слово і час. – 2009. – № 6. – С. 20-26.
59. Соболев В. Дух Мазепи в діях та "Діаріуші" його наступника : (на матеріалі факсиміле его-документа Пилипа Орлика) // Схід-East. – 2009. – № 9. – С. 59-66.
60. Соболев В. Помножені часом світи : (факсиміле діаріуша Пилипа Орлика за 1724 рік та копія анонімних польських палеографів : порівняльний аналіз) // Схід-East. – 2009. – № 8. – С. 3-10.
61. Соболев В. Щоденник Пилипа Орлика про історичні перспективи України // Дивослово. – 2012. – № 7. – С. 54-57.
62. Сухопарова С. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) // Юридичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 133-136.
63. Трофимук О. Літературна спадщина Гетьмана Пилипа Орлика // Слово і час. – 2010. – № 10. – С. 42-48.
64. Федоренко В. Л. Конституція гетьмана Пилипа Орлика 1710 року: 300 років досвіду розвитку українського конституціоналізму // Бюлетень М-ва юстиції України. – 2010. – № 3. – С. 6-11.
65. Шевчук В. Пилип Орлик у Салоніках // Пам'ятки України : історія та культура. – 2014. – № 2. – С. 40-45.

Відділ наукової інформації
та бібліографії
Запоріжжя, пр. Соборний, 142
061 787 53 57
bibliograf.zounb@gmail.com
bibliograf@zounb.zp.ua
[facebook.com/bibliograf.zounb](https://www.facebook.com/bibliograf.zounb)